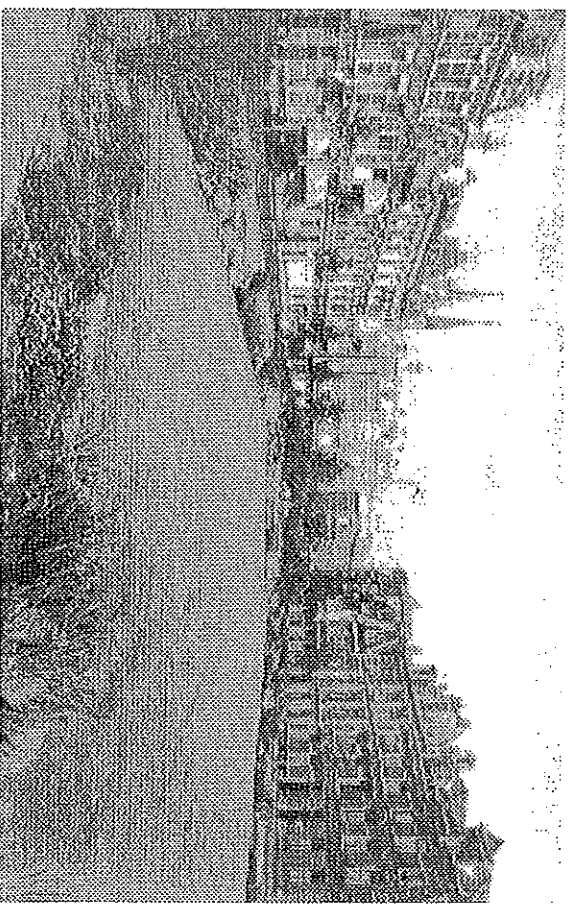


TOELICHTING
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Duinoord**
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

foto Sweelinckplein



Den Haag, Duinoord

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland reeds 300 aangewezen stads- en dorpsgezichten. Het betreft met name historische kernen van steden en dorpen, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het onderhavige besluit vloekt voort uit die inventarisatie.

Inleiding

De wijk Duinoord ligt ten westen van de historische binnenstad van Den Haag en wordt begrensd door de Groot Hertoginnelaan, Stadhouderslaan, Cornelis de Writlaan, Conradkade, Houtrustweg, Beeklaan en Laan van Meerdervoort.

Vanuit de ontstaansgeschiedenis is de wijk in drie delen te splitsen:

1. Duinoord I omsloten door de Groot Hertoginnelaan, het Afvoerkanaal (de Conradkade) en Laan van Meerdervoort.
2. Duinoord II omsloten door de Groot Hertoginnelaan, de Conradkade, Cornelis de Writlaan en Stadhouderslaan
3. Het gebied omsloten door de Houtrustweg, Beeklaan, Laan van Meerdervoort en de Suezkade.

Het beschermd stadsgezicht Duinoord wordt omgrensd door het plantsoen aan de Groot Hertoginnelaan, de Carnegiealaan, de bebouwing aan de Laan van Meerdervoort, de Beeklaan, de Houtrustweg, de Houtrustbrug, en de Conradkade, Lubeckstraat en de Stadhouderslaan.

De begrenzing is grotendeels uit praktische overwegingen gelijk aan dat van het bestemmingsplan Duinoord waardoor ook een gedeelte van de na-oorlogse structuur hierbinnen valt; een gedeelte van het te beschermen gebied valt ook binnen de grenzen van de bestemmingsplannen Bomenbuurt, Regentesse-/Valkenboskwartier Noord, en Zeeheldenkwartier.

Ontwikkelingsgeschiedenis

In 1891 diende de Haagse bankier dr. D.P. Scheurleer bij de gemeente een plan in, dat in gewijzigde vorm in 1892 werd overgenomen door de "N.V. Haagse Bouwgrond Maatschappij Duinoord". Deze maatschappij had hiervoor ten zuidwesten van het Zeeheldenkwartier grote grondaankopen gedaan (de zogenaamde Dekkersdunijes). De op deze zandgronden nieuw te bouwen woonwijk was voornamelijk bestemd voor welgestelden en de middenklasse. Het oorspronkelijke plan werd door de directeur van de Dienst Gemeentewerken, ir. I.A. Lindo, onder meer in verkeerstechnisch opzicht gewijzigd, waardoor betere aansluitingsmogelijkheden met bestaande wijken en met geplande nieuwbouwwijken werden gerealiseerd. De aanleg kwam tussen 1892 en omstreeks 1902 tot stand. Overigens heeft de aanleg van de wijk Duinoord vanaf 1893 voor Zorgvliet betekenis gehad. De bouwmaatschappij Duinoord wist namelijk een servituut op het aangrenzende Zorgvliet te verwerven. Het servituut bepaalde dat Zorgvliet tot 1910 niet mocht worden bebouwd.

Na het Willemspark was het de tweede grote Haagse stadsuitbreiding waarvoor het stratensplan in één keer werd ontworpen. Kenmerkend zijn het gebogen stratenpatroon, de enigszins amandelvormige begrenzing van de wijk en de hoofd-as langs de voormalige Afzanderijvaart. Deze as wordt in het midden onderbroken door het stedsgebouwkundige hoofdaccent van de wijk, het ovaal-vormige Sweelinkplein.

De hoofdstructuur met breed aangelegde straten wordt gevormd door het

Sweelinckplein, de Koningin Emmakade /Waldeck Pymontkade, de Groot Hertoginnelaan, Laan van Meerdervoort en de 1e en 2e Sweelinckstraat.

De zuidwestelijke begrenzing van de wijk werd bepaald door het Afvoerkanaal en het tracé van de stoomtram naar Scheveningen. Deze trambaan liep op het traject Reinckenstraat - Carnegielaan achter de huizen van de Obrechtstraat. De Obrechtstraat was dan ook aanvankelijk de zuidelijke grens van de wijk. Hoewel de bebouwing aan de Laan van Meerdervoort ter hoogte van de Obrechtstraat niet tot het ingediende bouwplan voor Duinoord behoort, dateert zij wel uit dezelfde periode en vormt zij zozeer een visuele en stedenbouwkundige eenheid met deze laat 19de-eeuwse woonbuurt dat dit deel ook binnen de begrenzing van het te beschermen gebied valt.

Bij de electrificatie van de stoomtram verviel het traject Reinckenstraat - Carnegielaan en werd de trambaan voor de elektrische stadstram verlegd naar de Laan van Meerdervoort. De ongebruikbaar diepe binnenreinen tussen de Obrechtstraat en de Laan van Meerdervoort herinneren nog aan het oude tramtracé.

Duinoord was bijzonder in trek bij repatrianten en verlofgangers uit Nederlands-Indië, die door middel van advertentiecampagnes werden aangetrokken. De Maatschappij "Duinoord", die speculatiebouw als in het Zeeheldenkwartier wenste te voorkomen, schreef in 1892 een prijsvraag uit voor gevelontwerpen, waarop architecten en bouwonderzoekers konden inzenden. De beoordeling lag in handen van een jury, die bestond uit dr. P.J.H. Cuyper, prof. E. Gugel en de architect C. Mynsken.

De Cuyperopleiding Nicolaas Molenaar won de eerste prijs voor architecten met zijn ontwerp "Sri Wedari", dat op de hoek Banstraat/Sweelinckplein is uitge-

voerd. De tweede prijs was voor G. Brouwer jr. (Sweelinckplein 71). Bij de bouwonderzoekers gingen de eerste twee prijzen naar J.W. Bakker voor een dubbele villa (Groot Hertoginnelaan 26-28) en drie aaneengesloten herenhuzen (1e Sweelinckstraat 28-30).

Een goed voorbeeld van de conservatieve overheidsarchitectuur aan het begin van de 20e eeuw is het gebouw van het Gymnasium Haganum (Laan Van Meerdervoort 59) dat sterk in relatie met de wijk in de stijl van de vroege 17de-eeuwse, Noord-nederlandse renaissance is opgetrokken. Het is door zijn stedenbouwkundige situering (o.a. toren in de as van de straat) en rijk gedetailleerde architectuur een belangrijk herkenningspunt aan de rand van de wijk. Hoewel het centrale deel Duinoord grotendeels gaaf bewaard is in zijn oorspronkelijk verschijningsvorm, hebben er toch in de wijk in de loop der jaren veranderingen plaatsgehad die afwijken van de oorspronkelijke structuur en bouwsijl.

De voormalige Afzanderijvaart, die iets ten noorden van de Groot Hertoginnelaan eindigt, liep oorspronkelijk in het midden van de Koningin Emmakade /Waldeck Pymontkade tot aan de omgrachting van het centrum. Ten zuiden van de Obrechtstraat is deze vaart echter in 1959 gedempt.

De bomen in de middenberm van de Groot Hertoginnelaan zijn gekapt.

Een na een prijsvraag totstandgekomen vooroorlogse invulling met een geaccintueerde hoekoplossing is het zogenaamde Cornerhouse op de hoek Reinckenstraat/Comradkade uit 1930.

Het vlak na de oorlog gerealiseerde kantoorgebouw Laan van Meerdervoort 55/55a valt net buiten het oorspronkelijke stedenbouwkundige plan. Het kantoor-

gebouw aan de 1e Sweelinckstraat/Groot Hertoginnelaan en de Duitse Ambassade aan de Groot Hertoginnelaan/Van Blankenburgstraat hebben zich echter niet geconformeerd aan het karakter van Duinoord.

Veel monumentale herenhuzen zijn na de Tweede Wereldoorlog verbouwd tot kantoren. Deze functieverandering heeft met name plaatsgevonden aan het Sweelinckplein, de Groot Hertoginnelaan, Waldeck Pyramontkade, Koninigin Emmakade en de Laan van Meerdervoort.

Oorspronkelijk waren de winkels over de wijk verspreid. In de jaren twintig en dertig ontwikkelde de Reinckenstraat zich tot de belangrijkste winkelstraat ten koste van enkele winkels elders in de wijk.

Huidig ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld

Duinoord toont een zeer afwisselend straatbeeld door zijn gevarieerde stratenpatroon en verschillende open(bare) ruimtes. Het kromlijnig straatbeelooop is kenmerkend voor de wijk en zorgt voor verrassende zichtlijnen. De Groot Hertoginnelaan illustreert dit wel het sterkst. Opvallend over de helft van de laan is de open bebouwingsstructuur waar de wijk grenst aan Zorgvliet. Hier vormt het geheel van bebouwing, straatprofiel, plantsoen en water een fraaie en soepele overgang naar de villawijk die door het eerder genoemd servituu niet voor 1910 kon worden gebouwd.

De dwars-as door het midden van de wijk met de vml. Afzanderijvaart en dwars daarop het Sweelinckplein is door ligging, vorm en groenaanleg de bijzondere drager van de structuur van de de wijk. Het stenen karakter van de straten wordt veelal onderbroken door die bijzondere open ruimte met groenvoorzieningen of met vergezichten op groen en water aan de randen van de wijk.

Een geheel vrijstaand monumentaal ensemble van bedrijf en techniek vormen de sluisen in het Afvoerkanaal met bijbehorend gemaal en machinistenwoningen aan de Houtrustweg 41 t/m 45.

Stilistisch vormt de bebouwing van Duinoord een homogeen beeld, bepaald door de in de late 19de eeuw dominante neo-renaisancesstijl. Kenmerkend zijn hoge bouwlagen en gewels in schoon metselwerk met talloze in natuursteen of pleisterwerk uitgeoefde ornamenten. Het gebruik van houten erkers en wisselende gewelbeëindigingen dragen sterk bij aan het schilderachtige effect van deze architectuur. De verscheidenheid in materiaalgebruik en ornamenten-

ring en de geslaagde stadssilhouetten geven deze wijk, mede door het gebogen stratenvoetpad een bijzonder sterke samenhang in structuur en bebouwingsbeeld.

Opvallend voor die tijd is het feit dat de hoeken van de straten als het ware zijn open gelaten, waardoor licht en lucht toegang tot de binnenreinen hebben.

Het bebouwingsbeeld wordt verder overwegend bepaald door gesloten gevelwanden in de rooilijn van twee of drie hoge bouwlagen, merendeels met kapverdieping. Ook het souterrain komt vaak voor. De aanleg hiervan werd vergemakkelijkt doordat de wijk op een strandwal is gebouwd. Ontwerpen voor één huis en voor zogenaamde "blokhuzen", waar twee of meer woningen achter een symmetrische gevel werden gebouwd, wisselen elkaar af.

Vrijstaande villa's en dubbele herenhuzen bevinden zich in Duinoord alleen aan het begin van de Groot Hertoginnelaan tussen de 1e Sweelincstraat en Waldeck Pymontkade en op de hoek van het Sweelincplein en de Banstraat. Kenmerkend is de grote nadruk op de verschijningsvorm van de voorgevels.

De achtergevels vertonen een opvallend sober uiterlijk. De meest karakteristieke en uitbundige gevels zijn te vinden aan het Sweelincplein, gedeelten van de Waldeck Pymontkade en Koningin Emmakade nabij dit plein, het gedeelte van de Groot Hertoginnelaan tussen de Banstraat en Waldeck Pymontkade, de 1e Sweelincstraat en de Banstraat. De overige straten vertonen een eenvoudiger en uniformer gevelbeeld. De straataanleg is hier ook veelal minder monumentaal. Het beneden- en bovenhuis komt voor in de smallere straten als de

Obrechstraat.

In grote lijnen verliep de bouw van de wijk vanaf het noordoosten naar het zuidwesten. De gevels in de vroegst gebouwde straten vertonen doorgaans een rijkere detaillering; gaandeweg treedt een versobering op zoals een vergelijking tussen de 1e en 2e Sweelincstraat illustreert.

De bebouwing die afwijkt van het beschreven stadsbeeld is voornamelijk geconcentreerd aan de rand van de wijk in de hoek Laan van Meerdervoort en Groot Hertoginnelaan. Het Gymnasium Haganum heeft door zijn stijlkenmerken, ondanks zijn duidelijke afwijking in schaal van de gemiddelde bebouwing, een bijzondere positie verworven. Het vlak na de oorlog gerealiseerde kantoorgebouw Laan van Meerdervoort 55/55a is geen onderdeel van het oorspronkelijk plan van Duinoord en tast het niet aan door zijn excentrische ligging. Het wordt beschouwd als een goede architectonische en stedenbouwkundige invulling van de hoek met de Groot Hertoginnelaan.

De kantoorgebouwen van Duitse Ambassade en op de hoek met de 1e Sweelincstraat contrasteren sterk met het bebouwingsbeeld en maken een storende inbreuk op de stedenbouwkundige structuur en schaal van de wijk.

De verwijdering van de middenas met bomen in de Groot Hertoginnelaan betekende eveneens een verlies aan structuur en belevingswaarde.

Nadere typering van de te beschermen waarden

De goed bewaarde straatwanden in het kronlijnig stratenpatroon bepalen het hoogwaardig stadsbeeld en het karakter van deze bijzondere laat 19de-, vroeg 20e-eeuwse wijk. Het architectuurbeeld is bijzonder rijk wat o.a. heeft geleid tot het aanwijzen van de beschermde rijksmonumenten rond het Sweelinkplein.

Het openbare gebied ondersteunt de ruimtelijke kwaliteit van de wijk: De ruime profielen van straten en plantsoenen die dit gebied doorkruisen zijn markant. De relatie tussen water en groenaanleg is van een bijzondere kwaliteit en is van belang in samenhang met de bijzondere waarde van de bebouwing.

Typend zijn:

- de stedenbouwkundige aanleg waarvan de hoofdopzet bestaat uit lange evenwijdig lopende gebogen straten rond het centraal gelegen ovaalvormige Sweelinkplein;
- de voornamelijk Afzanderijvaart die als hoofdas het gebied doorsnijdt;
- de groenvoorziening van de Afzanderijvaart, alsmede de groenaanleg van het Sweelinkplein;
- het monumentale gekromde beloop van de Groot Hertoginnelaan;
- de strook onbebouwde grond tussen het water en de Groot Hertoginnelaan, waardoor het vrije uitzicht van de Duinoordse villa's gehandhaafd bleef in een open structuur met de groenaanleg van Zorgvliet;
- het water met groenaanleg van het Afvoerkanaal

- het laat 19e-eeuwse ensemble van huizen, gemaal en beplanting van het Afvoerkanaal met bijbehorende woningen aan de Houtruweg.
- het goed bewaard gebleven laat-19de-eeuwse architectuurbeeld en de ensemblewaarde van hele straatwanden, waarin de neo-rennaissance stijl domineert;
- het groot aantal individuele panden met architectuur-historische waarde.

Waardering

Duinoord is een gaaf voorbeeld van een laat 19de-eeuwse stadswijk met een goed bewaard origineel stedenbouwkundig plan en architectonisch samenhangende bebouwing, die gekenmerkt wordt als de neo-rennaissance stijl. De rechtstreekse relatie tussen het architectuurbeeld, het groen (en het water) is kenmerkend voor de meest hoogwaardige delen van de wijk, zoals bijvoorbeeld de Suezkade, de Groot Hertoginnelaan en (rondom) het Sweelinckplein. De wijk is als zodanig van belang wegens stedenbouwkundig- architectuurhistorische alsmede landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Zie tevens de bijgevoegde waarderingskaart.

Begrenzing

De begrenzing van het beschermde stadsgezicht Duinoord is weergegeven op bijgevoegde kaart, nummer RDMZ/MSP/43/3.

Rechtsgevolg

Op grond van artikel 36 eerste lid van de Monumentenwet 1988 stelt de gemeenteraad ter bescherming van het beschermde stadsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening. In het onderhavige geval worden de in de toelichting beschreven cultuurhistorische waarden met het vigerende bestemmingsplan 'Duinoord' (goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland op 8-2-1983) en tevens met de vigerende bestemmingsplannen 'Bomenbuurt' (goedgekeurd door GS op 12-6-1990) en 'Regentesse-/Valkenbos-Noord' (goedgekeurd door GS op 9-8-1994) voldoende beschermd.

Bron

Monumenten Inventarisatie Project Den Haag 1850-1940, dienst REO, afdeling monumentenzorg, februari 1992.
research en tekst: ir. J.A. van der Hoeve, ir. P.C. Lankamp,
drs. H.P.R. Rosenberg, drs. E.C. Vaillant en drs. D. Valentijn.

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1994.

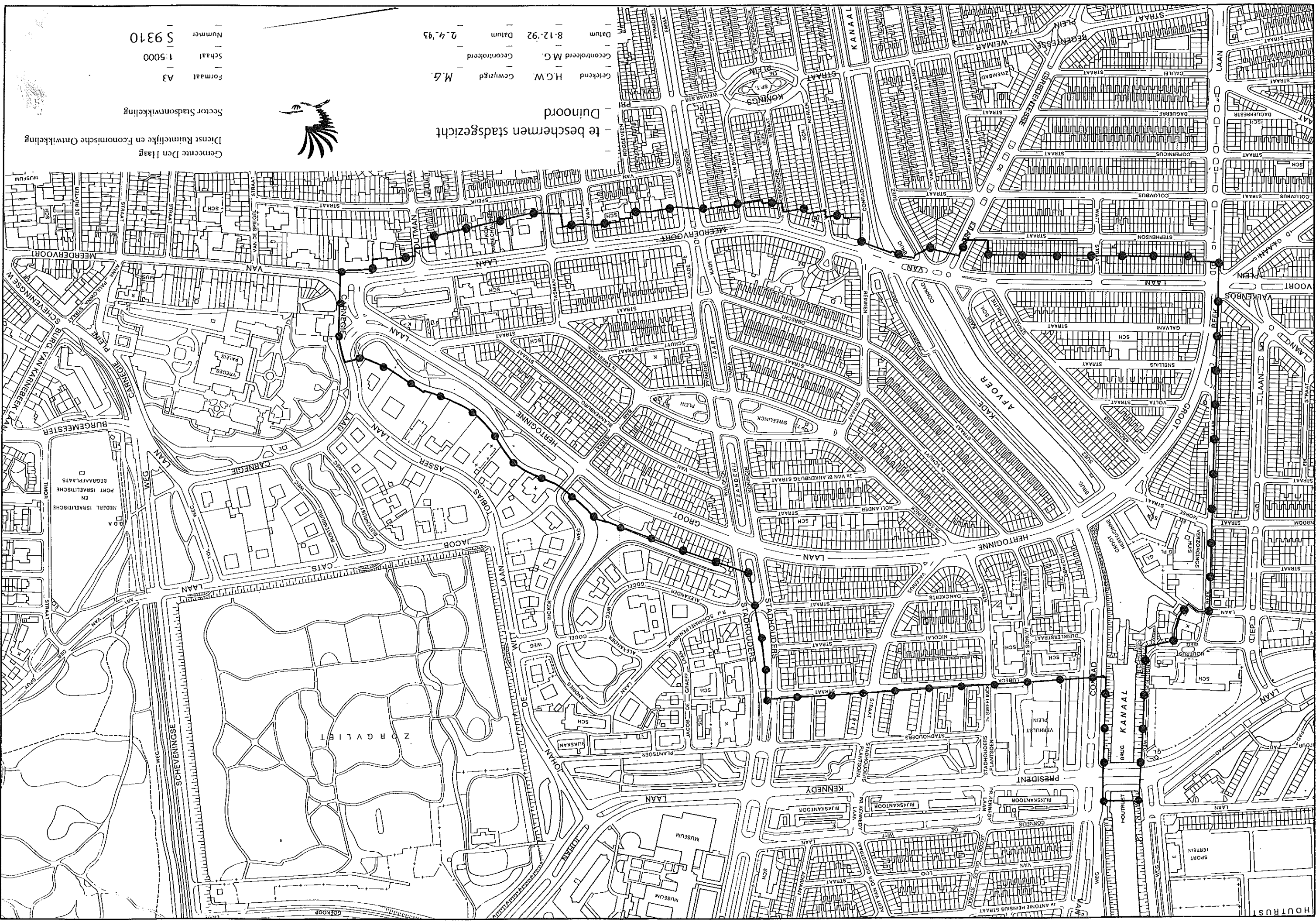
Historisch-geografisch en stedenbouwkundig onderzoek:
Gemeente Den Haag, drs. D. Valentijn en ir. P.C. Lankamp.

Begrenzingskaart 1:5000
Kaart van de gemeente Den Haag aangepast door Studio Ineke van der Burg,
Bilthoven.

Foto omslag:
Gemeente Den Haag.

Onderschrift toelichende kaart:
1. Waarderingskaart (S 9310).

Productie:
RDMZ, Zeist.



te beschermen stadsgezicht



Gemeente Den Haag
 Dienst Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling
 Sector Stadsontwikkeling

Formaat A3
 Schaal 1:5000
 Nummer S 9310

Ontkend H.G.W. Gewijzigd M.G.
 Gecontroleerd M.G.
 Datum 8-12-92
 Datum 2-4-93